# OTMDA BO‘LAJAK MAKTABGACHA TA’LIM TARBIYACHILARINI KASBIY TAYYOR-LASH JARAYONLARINI TASHKIL ETISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

**Nazirova Guzal Malikovna**
pedagogika fanlari doktori,
Qo‘qon davlat universiteti professori,

**Annotatsiya:** Maqolada oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak maktabgacha ta’lim tarbiyachilarini zamonaviy talablar asosida kasbiy tayyorlash va bu jarayonni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari ilmiy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Muallif ilg‘or xorijiy tajribalarni (Finlyandiya, Yaponiya, AQSh, Germaniya, Xitoy) o‘rgangan holda tarbiyachilar tayyorlashda kompetensiyaviy, shaxsga yo‘naltirilgan, refleksiv hamda amaliyotga yo‘naltirilgan yondashuvlarning o‘rnini asoslab beradi. Shuningdek, tadqiqotda bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy va shaxsiy shakllanishiga qaratilgan eksperimental Konsepsiyaning bosqichma-bosqich amalga oshirilishi va ta’lim menejmenti vositasida sifatni ta’minlash imkoniyatlari yoritilgan.

**Kalit so‘zlar:** maktabgacha ta’lim, tarbiyachilarni tayyorlash, ta’lim menejmenti, boshqaruv mexanizmlari, kompetensiyaviy yondashuv, xorijiy tajriba, dual ta’lim, NAEYC, refleksiv yondashuv, uzluksiz ta’lim.

Аннотация: В статье с научно-практической точки зрения проанализированы вопросы профессиональной подготовки будущих воспитателей дошкольного образования в высших учебных заведениях на основе современных требований и совершенствования механизмов управления этим процессом. Автор, изучив передовой зарубежный опыт (Финляндия, Япония, США, Германия, Китай), обосновывает роль компетентностного, личностно-ориентированного, рефлексивного и практико-ориентированного подходов в подготовке воспитателей. Также в исследовании освещается поэтапная реализация экспериментальной Концепции, направленной на профессиональное и личностное формирование будущих воспитателей, и возможности обеспечения качества посредством образовательного менеджмента.

**Ключевые слова:** дошкольное образование, подготовка воспи-

тателей, менеджмент образования, механизмы управления, компетентностный подход, зарубежный опыт, дуальное образование, NAEYC, рефлексивный подход, непрерывное образование.

**Abstract:** This article provides a scientific and practical analysis of the professional training of future preschool educators in higher education institutions based on modern requirements and the improvement of management mechanisms for this process. Based on the study of advanced foreign experience (Finland, Japan, the USA, Germany, China), the author substantiates the role of competency-based, personality-oriented, reflexive, and practice-oriented approaches in educator training. The study also highlights the phased implementation of the experimental Concept aimed at the professional and personal formation of future educators and the possibilities of ensuring quality through educational management.

**Keywords:** preschool education, teacher training, educational management, management mechanisms, competency-based approach, foreign experience, dual education, NAEYC, reflexive approach, continuous education.

Bugungi kunda maktabgacha ta’lim tizimi jamiyat taraqqiyotining muhim bo‘g‘ini sifatida e’tirof etilmoqda. Bolalarning har tomonlama rivojlanishi, ularning intellektual, ijtimoiy va ma’naviy kamoloti ko‘p jihatdan maktabgacha ta’lim tarbiyachilarining kasbiy salohiyatiga bog‘liq. Shu bois oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak maktabgacha ta’lim tarbiyachilarini zamonaviy talablar asosida kasbiy tayyorlash, ushbu jarayonni samarali tashkil etish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish dolzarb ilmiy-pedagogik muammo hisoblanadi.

Xorijiy ilmiy tadqiqotlarda tarbiyachilarni tayyorlash jarayonlarida nazariy va amaliy bilimlarni uyg‘unlashtirishga alohida e’tibor qaratiladi. Finlyandiyada, masalan, ta’limda tenglikni ta’minlash asosiy vazifa sifatida belgilangan. Fin tadqiqotchilarining ta’kidlashicha, bolalarning individual ehtiyojlarini hisobga olish va ularning rivojlanishiga qaratilgan integrativ yondashuvlar samaradorlikni oshiradi. Ular ta’lim jarayonida innovatsion uslublarni qo‘llashni muhim deb hisoblaydilar. Yaponiyalik olimlar ta’lim jarayonining amaliy jihatlariga e’tibor qaratadilar. Ular olib borgan tadqiqotlar o‘yinlar va ijodiy faoliyat orqali bolalar bilan muloqot qilish usullarining ahamiyatini ko‘rsatgan. Bunda tarbiyachilarning amaliy mashg‘ulotlar orqali kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim hisoblanadi.

AQShda tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida kompetensiya asosidagi yondashuv keng qo‘llaniladi. Ilmiy tadqiqotlarda ta’lim jaray-

onining sifatini oshirish uchun tarbiyachilarning kommunikativ qobiliyatlari, bolalar ehtiyojlarini tushunish va ularga muvofiq ta'lim berish ko'nikmalarini rivojlantirish zarurligi ta'kidlangan. NAKEY (NAEYC) tadqiqotlarida bolalar rivojlanishi uchun innovatsion ta'lim muhitini yaratishning ahamiyati ko'rsatilgan.

Germaniya dual ta'lim tizimi orqali tarbiyachilarning nazariy bilimlarini amaliy mashg'ulotlar bilan bog'laydi. Bunda bolalar rivojlanishini ta'minlash uchun tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish asosiy maqsad hisoblanadi. Shu bilan birga, germaniyalik olimlar ta'lim jarayonida interfaol usullarni qo'llash tarbiyachilarning faoliyatini yanada samarali qiladi deb hisoblaydilar.

Xitoy maktabgacha ta'lim tizimida axborot texnologiyalari keng qo'llaniladi. Bolalarning rivojlanishini monitoring qilish va ta'lim jarayoniga interaktivlikni joriy etish borasidagi tadqiqotlar bu sohadagi imkoniyatlarning kengligini ko'rsatgan. Xitoylik tadqiqotchilar ta'lim jarayonida raqamli platformalardan samarali foydalanish natijasida bolalarning ta'lim jarayoniga qiziqishi oshishini ta'kidlaydilar.

Xorijiy ilmiy tadqiqotlarda bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini tayyorlash jarayonida amaliyotga yo'naltirilgan, axborot texnologiyalari bilan boyitilgan va kompetensiya asosidagi yondashuvlar muhim hisoblanadi. Bunday tajribalardan O'zbekiston ta'lim tizimida ham samarali foydalanish mumkin.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishga qaratilgan islohotlar, normativ-huquqiy hujjatlar va strategik dasturlar qabul qilinib, sohaga yuqori malakali kadrlar tayyorlash masalasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Biroq, amaliyot shuni ko'rsatadiki, bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonida nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash, ta'lim jarayonini boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish zarurati saqlanib qolmoqda.

Asosiy qism. Bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini kasbiy tayyorlash murakkab va ko'p bosqichli pedagogik jarayon bo'lib, u ta'lim mazmuni, tashkiliy shakllar, metodlar hamda boshqaruv mexanizmlarining uzviy birligida amalga oshiriladi. Mazkur jarayonda kompetensiyaviy yondashuv asosiy metodologik negiz bo'lib xizmat qiladi. Chunki kompetensiyaviy yondashuv bo'lajak tarbiyachilarda nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki kasbiy faoliyatda mustaqil qaror qabul qilish, muammoli vaziyatlarni hal etish va ijodiy yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kasbiy tayyorlash jarayonlarini tashkil etishda ta'lim menejmentining zamonaviy yondashuvlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Bunda strategik rejalashtirish, ta'lim jarayonini muvofiqlashtir-

ish, resurslardan samarali foydalanish hamda monitoring va baholash tizimlarini joriy etish orqali ta’lim sifati ta’minlanadi. Oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlash jarayonini boshqarish samaradorligi ta’lim subyektlari o‘rtasidagi hamkorlik, o‘quv rejalari va dasturlarining uzviyligi hamda amaliy mashg‘ulotlarning yetarli darajada tashkil etilishiga bog‘liq.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak maktabgacha ta’lim tarbiyachilarini kasbiy tayyorlash jarayonida shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim muhitini yaratish muhim hisoblanadi. Ushbu muhitda talabaning individual qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlari inobatga olinib, uning kasbiy o‘sishiga sharoit yaratiladi. Shuningdek, refleksiv yondashuv asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni bo‘lajak tarbiyachilarning o‘z faoliyatini tahlil qilish, baholash va takomillashtirish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Bo‘lajak tarbiyachilarni tayyorlashda amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim modellaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. Amaliy mashg‘ulotlar, pedagogik amaliyot va innovatsion loyihalar orqali talabalar real ta’lim muhitida kasbiy tajriba orttiradilar. Bu esa nazariy bilimlarning amaliy faoliyat bilan integratsiyasini ta’minlab, bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy tayyorgarlik darajasini oshiradi.

Xulosa. Oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak maktabgacha ta’lim tarbiyachilarini kasbiy tayyorlash jarayonlarini tashkil etish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish ta’lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, kompetensiyaviy va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar asosida tashkil etilgan, zamonaviy ta’lim menejmenti mexanizmlari bilan uyg‘unlashgan ta’lim jarayoni bo‘lajak tarbiyachilarning kasbiy salohiyatini samarali rivojlantirish imkonini beradi.

Ta’limni rivojlantirishning yangi sharoitida bugungi kunda, asosan, maktabgacha ta’limning noyob tizimini saqlab qolish va uni yanada rivojlantirishni ta’minlash uchun maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolalar hayotini tashkil etishning bir qancha modellari amalga oshirilmoqda. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim jarayoni maktabgacha ta’lim dasturlari asosida quriladi. Dasturlar maktabgacha ta’lim tashkilotlarida bolaning huquqlarini ta’minlashga: ularni maktabgacha ta’lim tashkilotida bo‘lish davrida himoya qilish va qo‘llab-quvvatlash; ta’limning tizimli tabiati (bola tomonidan tan olingan va tizimda harakat qiluvchi obyektlar va hodisalarning o‘zaro bog‘liqligini ta’minlash); ta’limning integrativ tabiati (bolalarning milliy va jahon madaniyatiga yo‘naltirilganligiga mos keladigan darajada hissiy va ratsional idrok asosida rivojlantirish) ga qaratilgan.

Har bir inson hayotida ta’limning uzluksizligi muammosi bilan bog‘liq bo‘lgan uzviylik muammosi maktabgacha ta’lim fan va amaliyotida juda dolzarbdir. Maktabgacha ta’lim tashkilotining umumiy maqsadi – oilaga maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalashda, aqliy va jismoniy sog‘lig‘ini saqlash va mustahkamlashda, individual qobiliyatlarni rivojlantirishda va rivojlanishdagi kamchiliklarni tuzatishda yordam berishdan iborat. Bolalar va ota-onalar bilan shaxs muammolari, muloqot qilish va o‘rganishda qiyinchiliklarga duch kelgan bolalarni aniqlash bo‘yicha ish olib borilmoqda. Maktabgacha ta’lim tashkilotlariga bormaydigan bolalar bilan ishlashda ijobiy tendensiyalar mavjud. Shunday qilib, maktabgacha ta’lim qulayliklarining davlat kafolatlari Respublikamizda maktabgacha ta’lim tizimida o‘zgarishlarga olib keldi.

Bo‘lajak maktabgacha ta’lim tarbiyachilarini tayyorlash bo‘yicha taklif etilayotgan eksperimental Konsepsiya uning oliy ta’lim muassasasida barcha o‘qigan yillari davomida bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Tajriba-sinov ishida yangi turdagi maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisining kasbiy va shaxsiy shakllanishi, individual ijodiy rivojlanishi va o‘zini o‘zi rivojlantirish g‘oyasi amalga oshirildi.

Shunday qilib, maktabgacha ta’limning zamonaviy davlat tizimining faoliyati, uning doimiy ravishda oshib borayotgan sifatini ta’minlash, faqat oliy kasbiy ta’lim tizimida, birinchi navbatda, uzluksiz kasbiy rivojlanish va takomillashishga qodir yuqori malakali pedagog kadrlar tayyorlash orqali ta’minlanadi. Zamonaviy maktabgacha ta’lim uchun kadrlar tayyorlash uzluksiz jarayon sifatida aniq maqsadlarga ega bo‘lib, ular orasida bo‘lajak maktabgacha ta’lim tarbiyachilarini kasbiy tayyorlash ustunlik qiladi.

Shuningdek, ta’lim va boshqaruv jarayonlarining uzviy integratsiyasi, refleksiv va amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuvlar, monitoring va baholashning tizimli mexanizmlarini joriy etish maktabgacha ta’lim uchun raqobatbardosh va malakali pedagog kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi. Mazkur maqolada keltirilgan ilmiy xulosalar va takliflar oliy ta’lim muassasalari amaliyotida qo‘llanishi hamda maktabgacha ta’lim tizimini yanada takomillashtirishda muhim metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi O‘RQ-595-son Qonuni. – Toshkent, 2019.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini

tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4312-son Qarori. – Toshkent, 2019.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-son Farmoni. – Toshkent, 2022.

4. Turg‘unov S.T. Ta’lim menejmenti: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2020. – 256 b.

5. Muslimov N.A., Abdullayeva N.A. Pedagogik kompetensiya va kasbiy tayyorgarlik asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – 198 b.

6. Raximova D.N. Oliy ta’limda boshqaruv faoliyatini takomillashtirish masalalari // Xalq ta’limi. – 2021. – № 3. – B. 45-49.

7. Inoyatov U.I. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Innovatsiya, 2021. – 220 b.